

הרב מנחם מענדל שלעזינגער

בעמ"ס מנחם משיב, אמרי מנחם
ברוקלין ניו יארק

ברין בגד פורים לענין חיוב ציצית

איסור אבל באיסור הנאה באינו מתכוין גם בפסיק רישא מותר, וכן אמרינן גבי מוכרי כסות דמוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, וכמו כן י"ל גם לענין ציצית שאין מתכוין ללבישה רק לשמחה, והוי דשא"מ ומותר, אכן דעת הר"ן בזה לכאורה הוא יחידאי דהתוס' בשבת (כ"ט:) ד"ה ובלבד לא ס"ל סברת זו שכתב ובלבד שלא יתכוין ובענין דלא הוי פסיק רישא כגון שהוא לבוש מלבושים אחרים להגיץ עליו מפני החמה ומפני הצנה וכ"ה בתוס' הרא"ש פסחים (כה:) הנדפס מחדש, וכ"ה גם בתוס' רבינו פרץ פסחים (שם), וברשב"א שבת הנ"ל ובריטב"א פסחים ושבת, ובאמת מצאתי כן גם בחי' הר"ן שבת הנ"ל דפ"ר אסור בהנאה גם בשאינו מתכוין. א"כ יש בזה סתירת הר"ן. וא"כ לכאורה אין לסמוך על סברת הר"ן בזה.

איברא דשיטת הר"ן דבהנאה מותר דבר שאין מתכוין אפילו בפסיק רישא אינו יחידאי עפ"מ דאיתא בכלאים (פרק ט' משנה ב) לא ילבש אדם כלאים אפילו לגנוב בו את המכס וכתב הר"ש דלא קיי"ל כהך משנה משום דהך מתני' פליגא אאידיך מתני' דקתני מוכרי כסות מוכרין כדרכן וכו' דאם אינו מכוון להנאת לבישה שרי, הרי דס"ל להר"ש דבאם אינו מכוין להנאת לבישה שרי ונראה שאפילו כשהוא פסיק רישא. ובאמת כן הוא גם דעת הרא"ש בפ"ט דנדה, אך ק' מתוס' הרא"ש הנ"ל.

ושיטת הרמב"ם בזה, לכאורה פסקיו סותרין אהדדי דפסק כתריווייהו דעי' ברמב"ם בפ"י מהל' כלאים הי"ח דפסק לא ילבש אדם כלאים וכו' אפילו לגנוב בו את המכס וגם

בס"ד יום ב' לסדר וישב תשע"ה לפ"ק פה ברוקלין יצ"ו

לכבוד ידי"נ הרב המאה"ג חכם וסופר, אשכול הכופר, מופלג בהפלגת נבונים, מרביץ תורה לעדרים, מו"ה מרדכי וועבער שליט"א.

אחדשה"ט בתחילה הנני מודה לך על החסדים שעשית עמדי בדבר הדפסת ספרי מנחם משיב, ועתה באתי בדבר השאלה בענין הבגדים שעושים לפורים בצורות וגוונים שונות והם לשמחה ולשחוק בעלמא כפי המנהג בזה, אולם יש שעושים בגד של ארבע כנפות ובאמצע יש בית הצוואר כמו בגד טלית קטן ואין מטילין עליהם ציצית, ועתה השאלה אי יאות ללבוש בגד זה בפורים ובפרט לגדול של י"ג שנה.

הנה יש לומר עפ"י הרמ"א (סימן תרצו ס"ח) מה שנהגים ללבוש פרצופים בפורים וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר אין איסורא בדבר מאחר שאין מתכווין אלא לשמחה בעלמא וכן בלבישת כלאים דרבנן, והוא מתשובת מהר"י מינץ (סימן יז טו), וי"א דאסור, אבל המנהג כסברא ראשונה, והט"ז הראה מקום לב"ח (סימן קפב) שכתב שיש לבטל מנהג זה עיי"ש, וכן בעטרת זקנים כ' שטוב להחמיר וכן הביא בבאר היטב בשם השל"ה דשומר נפשו ירחק ממלבישים דכלאים. ועכ"פ לשיטת הרמ"א ומהר"י מינץ אין למחות גם בני"ד ללכת בד' כנפות בלי ציצית, אבל להיש חולקין אסור, וגם יש לחלק בין כלאים דרבנן לציצית דאורייתא.

ולכאורה היה נראה לי לומר עפ"ד הר"ן חולין (דף לב בדפי הרי"ף) בסוגיא דריחן מילתא, דהא דאמרינן בדבר שאין מתכוין בפסיק רישא דאסור הוא רק בעשיית גופו של

ללבוש כלאים דרבנן. וכ"כ לנידן דידן.

גם י"ל ע"פ הירושלמי שהובא ברא"ש הלכות כלאים (אות ט) ובב"י (יו"ד סימן שא), בענין מפות שפורסין על השלחן לקנח בהן הידים ומטפחות הספרים שנותנין על הספר שמסתפגין בהן אחר הרחיצה יש בהן משום כלאים וכתב אמרינן במכוין לשם מלבוש אבל אינו מכוין לא, וכתב הרא"ש יש מקומות שמטפחות יש להם בית ראש ולובשין כמין מלבוש כמו שעושין בארץ ספרד עכ"ל, א"כ נראין מזה שרק במכוין לשם מלבוש יש בו משום כלאים ובאינו מכוין לא.

אבל הרמב"ם (פ"י הלכה כב) כתב מטפחות שמקנחין בהן הידים כו' אסורים משום כלאים שהרי הידים נוגעת בהן והן נכרכין על היד תמיד ומתחממין כו', והקשה הב"י שמכל מקום צ"ע למה השמיט הרמב"ם הירושלמי שהצריך בשל ספרים לכוון לשם מלבוש.

והרדב"ז (שם, ובהלכה יח מכלאים) כתב שהירושלמי ס"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר ודעת הרמב"ם לפסוק בכלאים דקילי ליה לאינשי כו' יהודה דדבר שאין מתכוין אסור, ולכן פסק גם דאסור ללבוש כלאים להבריח את המכס כר"י דדבר שאין מתכוין אסור, וכן גבי יו"ט דג"כ קיל פסק דדשא"מ אסור עי"ש, וא"כ לדידן דקיי"ל כו' שמעון דדבר שאין מתכוין מותר בכל מקום, אז גם לענין ציצית י"ל דדבר שאין מתכוין מותר ויש היתר לני"ד ללבוש בגד פורים בלא הטלת ציצית, ע"פ סברת הש"ך הנ"ל והרדב"ז אליבא דירושלמי.

גם יש לומר עפ"י הב"י בהלכות ציצית (או"ח סימן י) שכתב וז"ל, יש לדקדק במלבושים שלנו שהם פתוחים מלפניהם מלמעלה למטה והרי יש להם ד' כנפות שנים סמוך לצוואר ושנים למטה סמוך לארץ למה אין מטילין בהם ציצית וכו', ול"נ דהטעם שלא נהגו להטיל בהם ציצית משום דלא מקרי כסות אלא הבא להגין לאדם מפני החום

הביא ההלכה של מוכרי כסות מוכרין כדרכן. אכן הכ"מ תירץ דהרמב"ם ס"ל דלא שרי משום דבר שאינו מתכוין אלא בהעלאה לבד לא בלבישה ממש. וכן י"ל להמחבר בש"ע יו"ד סימן ש"א דפסק שני דינים הנ"ל וכתב הש"ך שם דס"ל חילוק הנ"ל. ועכ"פ מסתבר לדעתם דני"ד אינו דומה להא דמוכרי כסות דאין בו ענין לבישה כלל הגם דאינו לובש מפני הנאת לבישה רק שהוא לשחוק ושמחה ומותר אפילו לדעת הרמב"ם דיותר יש לדמותו כלובש כלאים להבריח המכס ועיין בהקדמת כ"ק אדמו"ר זצ"ל בהקדמתו לספר ויגד יעקב חלק ויקרא בזה ועכ"פ עפ"י"ז יש בזה מחלוקת בין הרא"ש והר"ש ובין דעת הרמב"ם.

אולם עיין בש"ך (סימן שא סק"ח) על ההלכה מוכרי כסות מוכרין כדרכן שהרי אינו לובש דרך מלבוש כן מחלק הב"י, לדעת הרמב"ם, וקשה לי על זה מה בכך שלובש ממש מכל מקום דבר שאין מתכוין הוא, ותירץ שיש לו הנאה מהברחת המכס עכ"פ הרי דעתו של מוכרי כסות אפילו לובש ממש מכל מקום דבר שאין מתכוין הוא.

ובדרכי משה (סימן תרצו אות ה) כתב בענין הנ"ל בענין שמה שלובשין הפרצופין בפורים בגדי נשים לאנשים וז"ל אמנם דמאחר דחזינן דפשט המנהג ואין מוחה נראה לי ליישב המנהג מהא דאמרינן בפרק בתרא דכלאים (פ"ט מ"ב) ומביא לה בפרק הגוזל בתרא (ב"ק קיג:) דמותר ללבוש כלאים כדי להעביר בו המכס שמע מינה דכי אינה מכוין ללבישה שרי וכל שכן לפי מקצת מפרשים דלובשם כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי ואפ"ה שרי וה"ה בפורים כן נראה לי עכ"ל. ובאמת במשנה כלאים שם איתא שאסור ללבוש כלאים להעביר המכס אכן בגמ' ב"ק שם איתא דמותר, והרמ"א בסימן ש"א מתיר ללבוש כלאים להבריח המכס וכן בדרכי משה הנ"ל דעתו כדעת המקילין ללבוש כלאים לגנוב המכס ועפ"י יצא לו היתר גם בפורים

כיסויי אע"פ שנהנה לא קרינן בה לא תלבש ה"נ לא קרינן ביה אשר תכסה בה עכ"ל הבי"י, וע"ז לא הגיב הדרכי משה כלום, אכן הבי"י כתב שם גם טעמים אחרים בזה שפטור מציצית.

אולם המ"ב בביאור הלכה (סימן י) ד"ה סודר כתב על דברי ב"י הללו וז"ל ולזה הטעם האחרון משמע שהסכימו המגן אברהם שהעתיקוהו בביאורם.

גם י"ל עפ"י המרדכי הובא במג"א (סימן יח סק"ג) וז"ל, ונ"ל שאין חייבין בציצית כלל אלא אותו שהוא דרך לבישה ואשר תכסה בו נמי משמע דרך מלבוש ואפילו דרך העלאה שחייב בכלאים הדעת נוטה לפטור דלא איתקש אלא ללבישה וכרים וכסתות נמי משמע בספרי ממעט מאשר תכסה בו עכ"ד המרדכי.

אכן המג"א כתב ע"ז דמתוס' מנחות דמ"א כתב דאין לחלק בין מצעה ללבושה, אכן הביאור מרדכי (מהגאון רבי מרדכי בנעט ז"ל) הביאו בספר נחלת בנימין (אב"ד טאב) וגם בספר שואל ומשיב תליתאה (ח"א סימן קצ"ז) כתב דהתוס' מיירי במיוחד ללבישה אז מחויב אפילו בהצעה, אבל מיוחד להעלאה גם לתוס' פטור. והביא בספר נחלת בנימין שהבית יוסף ביו"ד פסק כמרדכי. ועל פי זה פסקו בשו"מ ובנחלת בנימין הנ"ל (הובא דברים במאסף לכל המחנות סימן י' אות מד) בענין שאלטי"ך כנראה שהוא בגד ארוך שמכסין בו חלק חשוב מהגוף [שו"ר בספר דעת תורה למהרש"ם במוקף שהביא דבריהם וכתב שהשאלטי"ך הוא מין בגד מרובע שהיו משימין על הכתפים להגן מפני הגשמים והוא רחב ומכסה חצי הגוף] מ"מ פטור מציצית עפ"ד המרדכי שאין חייבין בציצית אלא אותן שהם דרך לבישה, ועיינן גם בתשובת לב חיים (להגר"ח פלאג"י) או"ח (סימן עו).

ובערוך השלחן (סעיף ח) כתב כדברי הביאור מרדכי שחומרת התוס' היא רק בבגד שדרכו ללבושו שאז אף אם כעת רק מתכסה

והקור, זכר לדבר ואין כסות בקרה, והגלימא אין לובשין אותן להגין אלא מפני הכבוד שהרי אפילו יש לאדם כמה מלבושים אינו יוצא לחוץ בלא גלימא ואע"פ שלפעמים נהנה מחומה היינו כיון שתחלת עשייתו אינו להתחמם לא חשיב כבגד ופטור עכ"ד עי"ש ועפ"י י"ל גם בנ"ד דאינו עשייה להגין על האדם אלא עשייה לשמחה ולשחוק.

אולם הד"מ הקשה על זה דא"כ טליתות שלנו שאנו לובשים בשעת התפלה שאינו להגן כלל רק לובשין אלא כדי לצאת בהן ידי ציצת ומברכין ברכה לבטלה וכו' עי"ש ולפענ"ד יש לתרץ קושית הד"מ כיון שמכוין אותו למצותה אזי המצוה עושה אותו למלבוש, וכמדומה שכ"ה הדין בסוכה שצריך לעשותה לשם צל ומ"מ העושה סוכה ומכוין למצוה אע"פ שלא כוון לצל ג"כ כשר דהמצוה עושה אותו לשם צל, ועכ"פ סברא זו תלי באשלי רברבא דהרמ"א חולק על סברא זו.

ובאמת הבי"י כתב זאת גם לעיל מזה בענין הסודרין שאין מטילין עליהם ציצית וכתב בא"ד ועוד י"ל שעיקר הבאת הסודרין ההם הוא להשתש בהם לכמה דברים לצרור בהם מעות, להביא בהם פירות לקנח הזיעה, לחגור בהם כשעושים שום עבודת משא, לקנח בהם את הידים לתפוש הידים בו, וכן נקרא הסודר ההוא בלשון ערב שי"ד שהוא לשון חיזוק על שם שמחזיקים בו בידיהם דאע"פ שנהנים בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים כיון שעיקר הבאתם אינו לכך לא חשיבא ולא קרינן בה אשר תכסה בה, ודמי למוכרי כסות שמתורים להביא בגדי כלאים על כתפיהם למכור אע"פ שנהנים בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים כדתנן במסכת כלאים (פ"ט) ומייתי לה בפרק במה מדליקין (כ"ט): מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, אלמא כיון דאין עיקר הנחת בגדים אלו אליהם משום הנאת

העליון שלהם שלובשין רק מחמת גזירת המלכות והו"ל כלובש כלאים להבריה את המכס דשרי למ"ד דבר שאין מתכוון מותר כמבואר במס' ב"ק (ק"ג) ע"כ. הנה הב"י בסימן ש"א הביא בשם תשובת הרשב"א בענין הכובעים שיש בו שעטנו וז"ל, כתב הרשב"א בתשובה (ח"א סימן תשסב) שנהגו במקומתם היתר בכרים וכסתות של גוים וכובעים שהם כלאים לפי שהם קשין, ומיהו הרבינו יונה אוסר והרמב"ן מן המתירין (כן צ"ל וכ"ה בדפוס ראשון עיין בהגהות והערות שם) ומכל מקום אפילו לדעת האוסרים הנח להם מוטב שיהא שוגגים וכו' עכ"ל. והד"מ הביא לאסור לכתחילה מהכלבו רק בכרים וכסתות לא בכובעים ע"ש. עכ"פ גם מצד הלכה ראינו היתר בכובעים, ואפשר שהכובעים של אנשי חיל לא הי' קשים.

גם נלע"ד שמשמטמא בגד של נ"ד הוא ממין סינטטטיק או מניילן או מפאליאסטר שכתבו האחרונים שפטורין מציצית כן כתב בשו"ת אגרות משה (ח"ב סימן א) ובשו"ת מהר"י שטייף ג"כ נוטה לומר שפטורין מציצית וכתב שבשבת אסור לצאת בכגד ניילן כשהטיל בו ציצית וצריכין לברר זאת ואם הוא כן אזי יש פטור מלהטיל עליו ציצית.

ובלא זה דהיינו שאינו ממין סינטטטיק, אזי הגם שהראיתי מקום להתיר בגד זה של פורים בלא ציצית מכל מקום למעשה יש להקל רק בקטן ולא לגדול, ובפרט שהשו"מ והנחלת בנימין כתבו עוד סניפים להקל השאלטי"ך ואחד מהם שאינו שטים לפניו ושטים לאחוריו וזה לא שייך בני"ד, ובעיקר כמו שכתבו הפוסקים לענין מלבושים שהם פתוחים לפניהם מלמעלה למטה שהרי יש להם ד' כנפות שנים סמוך לצואר ושנים למטה סמוך לארץ וכתב שיען שהלכה זו רופפת ביד הגאונים ולא מצאו טעם נכון, ירא שמים יעשה הקרן אחד עגול כמ"ש ב"י בשם זקני הקדמונים וע"י בש"ע הרב (סעיף כב), ובשאר אחרונים, גם יש לומר שני"ד הוא דרך לבישה

בו חייב בציצית אבל בסדינים שעשויים רק לכיסוי ולא ללבישה כלל בודאי אף להתוס' אין בהם חיוב ציצית, וכן כתב בחזון איש (סימן ג ס"ק לו ד"ה במרדכי).

אכן צריך עיון מדברי הראשונים שהבאתי לעיל בתחילה שאם הוא בגדר פסיק רישא אז אסור אפילו אינם מכווין ללבישה דמ"מ נהנה מזה ופ"ר אסור גם בדבר שאין מתכוין א"כ לכאורה יש לומר גם לענין ציצית שאם נהנה אע"פ שאינו מכווין מ"מ הוי פסיק רישא ואסור ללבושו בלי ציצית אכן נלענ"ד דיש לחלק בין איסור כלאים שהוא לאו ולענין מצוה שהוא הטלת ציצית דלענין כלאים גם אם מתרמי איזה פעם שנהנה מהבגד אע"פ שעיקרו לאו להנאת לבישה מ"מ אסור משום איסור כלאים ואסורו גם להציע תחתיו משום שמא יכרוך לו נימה של כלאים, ויעבור על איסור כלאים, משא"כ לענין מצוה שהוא הטלת ציצית יש לומר שהולכין בתר עיקר תשמישו אם נעשה להנאת לבישה או חייב בציצית ואם לא נעשה לעיקר להנאת תשמישו אלא כוונתו לענין אחר כגון בני"ד שנעשה לשחוק אע"פ שמתרמי גם כן שנהנה ומתחמם בו והוי פ"ר מ"מ מותר דאזלינן בתר עיקר תשמישו וכמו שכתוב אשר תכסה בו דהיינו שנעשה למלבוש ולכיסו. וכעין שכתב האחרונים שגם להשיטות הסוברים ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא מ"מ לענין מצות עשה אזלינן בספיקא לחומרא דלענין קיום המצוה צריך להיות וודאי מצוה ולא ספק, וכ"כ י"ל לענין מצות הטלת ציצית אינו חייב אלא אם כן מתכוין בה ללבישה והוי וודאי אשר תכסה בו.

והנה כ"ק אדמו"ר זצ"ל מפאפא כתב שם בהקדמה בנידון שהיה מוכרח ללבוש כובע של אנשי חיל ונצטערת על זה משום איסור שעטנו ובהצנע בלילה קרענו והסרנו מתוכו חלק הפשתן וטרם שעלתה בידינו לעשות כן עלה בדעתי עצה ע"פ הלכה שאם נושאת תחתיו כובע קטן ליכא הנאת לבישה בהכובע

אברהם (מהדו"ת) כתב שבעיגול כל שהוא סגי לפוטרו מציצית וכן המנהג, אבל בדינים והנהגות מהחזו"א כתב שאם למראית עין נראות הכנפיים כמרובעות חייב בציצית.

ובספר בדי השלחן (בהערות דף פו) הביא דברי מהרי"ל דיסקין הנ"ל, וכתב עצה איך לחשב שיעור זה בזמינו, ושיעורו במידות זמנינו הוא להגר"ח נאה 60 מ"מ ולהחזו"א כ"מ 72 מ"מ.

כ"ד הדושה"ט באה"ר

ולא דרך העלאה לבד, וא"כ לענין בגד לגדול בן י"ג שנים נכון לעשות כנף אחד עגול.

ולענין שיעור העיגול לפטור הבגד מציצית נסתפק בזה ביאור הלכה (סימן י) ובספר חיי משה הביא מספר מור וקציעה שמשמע שכל שהעיגול הוא פחות מג' אצבעות באורך וברוחב אע"פ שקצות הכנפים עגולות אינו פוטר מציצית. ובמהרי"ל דיסקין (תורת האהל דף לה) כתב דמה"ת עגול כל שהוא פסול, ומדרכנן עד שהעיגול יהיה על ג' אצבעות משני צדדים עי"ש, אבל באשל

פעם בר"ה אחר תשליך עמד הרה"ק ר' יעקב יצחק ממאקרוב זצוק"ל על המעקה שפתח ביתו והחסידיים רקדו ושרו בהחצר למטה פתח הרה"ק וסיפר אשר באשתקד גם כן רקדו החסידיים בר"ה ובא אלי אחד ושאל אותי רבי מה זה ריקודין ביוםא דדינא והשבתי לו כתיב וירא בצר להם בשמעו את רנתם (שמשא רבינו ראה צרת העגל בשמעו את רנת בני) אבל אני מה אוכל לחשוך אותם והלא אף אכילה ושתייה לא הי' בפיהם היום, וראו כי רובם הם מאותם אשר צריכים לעמוד בזו השנה לעבודת הצבא והנה כתב "יתרועעו אף ישירו" פירוש אם צריכין לשבור האף העצה לזה, ישירו.

* * *

ר' זושא אמר מעולם לא ראיתי מלאך שנברא מעבירה שהי' תמיד בלי מנך מאי טעמא כי ישראל אע"פ שעושה עבירה אינו עושה העבירה בשמחה.